

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA MEDIASAVODXONLIKNI O'RGATISH METODIKASI

Arobova Shohsanam Akram qizi

Andijon davlat pedagogika instituti mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: Arobova0107@mail.com

Tel: +998 94 647-45-43

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20265379>

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida mediasavodxonlikni o'qitishning mazmuni, ahamiyati va metodik asoslari yoritiladi. Axborot oqimining keskin ortib borishi sharoitida o'quvchilarda tanqidiy fikrlash, media matnlarni tahlil qilish, soxta axborotni aniqlash hamda internet madaniyatini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Maqolada mediasavodxonlikni o'qitishda interfaol metodlar, amaliy mashg'ulotlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish usullari tavsiya etiladi.

Kalit so'zlar: mediasavodxonlik, media ta'lim, tanqidiy fikrlash, axborot xavfsizligi, internet madaniyati, pedagogik texnologiyalar, media matn, kommunikatsiya.

Аннотация. В данной статье рассматриваются содержание, значение и методологические основы обучения медиаграмотности в средних школах. В условиях резкого увеличения информационного потока формирование критического мышления, анализа медиатекстов, выявления фейковой информации и интернет-культуры среди учащихся является одной из важных педагогических задач. В статье рекомендуются интерактивные методы, практические упражнения и методы использования современных педагогических технологий в обучении медиаграмотности.

Ключевые слова: медиаграмотность, медиаобразование, критическое мышление, информационная безопасность, интернет-культура, педагогические технологии, медиатекст, коммуникация.

Abstract. This article discusses the content, importance and methodological foundations of teaching media literacy in secondary schools. In the conditions of a sharp increase in the flow of information, the formation of critical thinking, analysis of media texts, identification of fake information and Internet culture among students is one of the important pedagogical tasks. The article recommends interactive methods, practical exercises and methods of using modern pedagogical technologies in teaching media literacy.

Keywords: media literacy, media education, critical thinking, information security, Internet culture, pedagogical technologies, media text, communication.

Kirish

Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar rivojlangan davrda inson hayoti ommaviy axborot vositalari bilan chambarchas bog'lanib bormoqda. Internet, ijtimoiy tarmoqlar, televideniye va boshqa media vositalari orqali turli mazmundagi axborotlar keng tarqalmoqda. Ayniqsa, yoshlarning axborotni tez qabul qilishi ularni turli mafkuraviy tahdidlar, yolg'on xabarlar va zararli kontent ta'siriga tushib qolish xavfini oshirmoqda. Shu sababli umumta'lim maktablarida o'quvchilarga mediasavodxonlik ko'nikmalarini shakllantirish dolzarb pedagogik masalaga aylandi. Mediasavodxonlik — bu shaxsning media axborotlarni tahlil qilish, baholash, saralash va ongli ravishda foydalanish qobiliyatidir. Ushbu kompetensiya o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va axborot xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Asosiy. Bugungi raqamli davrda mediasavodxonlik juda muhim hisoblanadi, chunki, yolgʻon xabarlar va manipulyatsiyalardan himoya qiladi. Insonda mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. Jamiyatda axborot xavfsizligini mustahkamlaydi. Yoshlarni zararli gʻoyalar va internet tahdidlaridan asraydi. Taʼlim va kasbiy faoliyatda samarali axborot izlash imkonini beradi. Demokratik jamiyatda fuqarolarning ongli qaror qabul qilishiga yordam beradi.

Mediasavodxonlik quyidagi koʻnikmalarni oʻz ichiga oladi:

- ✚ axborotni tanqidiy tahlil qilish;
- ✚ media matnlarning maqsadini aniqlash;
- ✚ manipulyativ axborotni farqlash;
- ✚ ishonchli va ishonchsiz manbalarni ajratish;
- ✚ internetdan xavfsiz foydalanish;
- ✚ media mahsulot yaratish koʻnikmalarini shakllantirish.

Umumtaʼlim maktablarida mediasavodxonlikni rivojlantirish orqali oʻquvchilarda mustaqil fikrlash;

- ✚ ijodkorlik;
- ✚ muloqot madaniyati;
- ✚ axborot isteʼmoli madaniyati;
- ✚ fuqarolik pozitsiyasi shakllanadi.

Shuningdek, mediasavodxonlik yoshlarni “fake news”, kiberbulling, internet firibgarligi kabi salbiy holatlardan himoya qilishga xizmat qiladi.

Mediasavodxonlik tushunchasi dastlab XX asrning ikkinchi yarmida rivojlana boshlagan boʻlib, bu borada Marshall McLuhanning ilmiy qarashlari alohida oʻrin tutadi. U ommaviy axborot vositalarining inson tafakkuri va jamiyat taraqqiyotiga kuchli taʼsir koʻrsatishini taʼkidlagan¹. Olimning fikricha, media nafaqat axborot uzatish vositasi, balki inson dunyoqarashini shakllantiruvchi muhim omildir. Mediasavodxonlikni taʼlim tizimiga joriy etish metodikasini tadqiq qilgan olimlardan biri David Buckingham hisoblanadi. U mediasavodxonlikni oʻquvchilarda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va media matnlarni tushunish kompetensiyalarini rivojlantiruvchi pedagogik jarayon sifatida izohlaydi². Buckingham maktablarda mediasavodxonlikni oʻqitishda interaktiv metodlardan foydalanishni tavsiya etadi. Rus media pedagogika maktabi vakillari ham bu masalaga katta eʼtibor qaratgan. Jumladan, Alexander Fedorov mediasavodxonlikni shaxsning media madaniyatini shakllantirish vositasi sifatida baholab, maktablarda media taʼlimni integratsiyalashgan holda olib borish zarurligini taʼkidlaydi³. Olimning tadqiqotlarida media matnlarni tahlil qilish, reklama va kino mahsulotlarini baholash usullariga alohida urgʻu berilgan. Oʻzbekistonlik pedagog olimlar ham umumtaʼlim maktablarida mediasavodxonlikni rivojlantirish masalalarini oʻrganib kelmoqdalar. Tadqiqotlarda oʻquvchilarda axborot madaniyatini shakllantirish, internet xavfsizligi va media etikani oʻrgatish zarurligi qayd etilgan⁴. Ayniqsa, mediasavodxonlikni ona tili, adabiyot, tarix va informatika fanlari bilan integratsiyalash asosida oʻqitish samarali natija berishi taʼkidlanadi.

¹ McLuhan M. Understanding Media: The Extensions of Man. — New York: McGraw-Hill, 1964. — B. 12.

² Buckingham D. Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture. — Cambridge: Polity Press, 2003. — P. 37.

³ Fedorov A. Media Education and Media Literacy. — Moscow, 2004. — B. 54.

⁴ Ishmuhamedov R. Taʼlimda innovatsion texnologiyalar. — Toshkent, 2019. — B. 88.

Pedagogik adabiyotlarda mediasavodxonlikni o‘qitishda quyidagi metodlardan foydalanish tavsiya etiladi:

- ✓ media matnlarni tahlil qilish;
- ✓ munozara va debat metodlari;
- ✓ loyiha asosida o‘qitish;
- ✓ interaktiv taqdimotlar;
- ✓ rol o‘ynash usullari;
- ✓ faktcheking va axborotni tekshirish mashqlari.

Tadqiqotchilar fikriga ko‘ra, aynan amaliy mashg‘ulotlar o‘quvchilarning media mahsulotlarni tanqidiy baholash ko‘nikmalarini rivojlantiradi⁵.

Mediasavodxonlikni o‘qitish metodikasi-bu o‘quvchilarda ommaviy axborot vositalari va raqamli kontentni tanqidiy tahlil qilish, baholash, yaratish va xavfsiz foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirishga qaratilgan pedagogik usullar tizimidir.

1. Interfaol metodlardan foydalanish. Mediasavodxonlikni o‘qitishda interfaol metodlar samarali hisoblanadi. Chunki bunday usullar o‘quvchilarning mustaqil va tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. *“Aqliy hujum” metodi.* O‘quvchilarga biror media material (video, reklama yoki maqola) taqdim etiladi va ular ushbu material yuzasidan o‘z fikrlarini bildiradilar. Bu usul tahliliy fikrlashni rivojlantiradi.

“Bahs-munozara” metodi. Ijtimoiy tarmoqlarning foyda va zarariga oid mavzularda munozaralar tashkil etiladi. O‘quvchilar dalillar asosida fikr yuritishga o‘rganadilar.

“Case-study” metodi. Haqiqiy media holatlar misolida o‘quvchilar muammoni tahlil qilib, yechim topishga harakat qiladilar.

2. Amaliy mashg‘ulotlarni tashkil etish. Nazariy bilim bilan bir qatorda amaliy mashg‘ulotlar ham muhimdir. Masalan: soxta va haqiqiy xabarlarini taqqoslash; reklama matnlarini tahlil qilish; ijtimoiy tarmoqlardagi axborotlarni tekshirish; kichik media mahsulotlar yaratish. Bu mashg‘ulotlar o‘quvchilarning media bilan ishlash kompetensiyasini oshiradi.

3. Raqamli texnologiyalardan foydalanish. Mediasavodxonlik darslarida multimedia vositalari, elektron platformalar va internet resurslaridan foydalanish ta‘lim samaradorligini oshiradi. Videodarslar, taqdimotlar, onlayn testlar va virtual muhokamalar o‘quvchilarni darsga faol jalb etadi.

4. Fanlar integratsiyasi asosida o‘qitish. Mediasavodxonlikni alohida fan sifatida emas, balki boshqa fanlar bilan integratsiyalashgan holda o‘qitish ham samarali hisoblanadi. Jumladan:

- ✓ ona tili va adabiyot darslarida media matn tahlili;
- ✓ tarix fanida propaganda misollarini o‘rganish;
- ✓ informatika darslarida internet xavfsizligi mavzularini o‘qitish mumkin.

5. O‘qituvchining roli. Mediasavodxonlikni shakllantirishda o‘qituvchi asosiy figuradir. Pedagog:

- ✓ media texnologiyalaridan foydalana olishi;
- ✓ zamonaviy axborot tahdidlarini bilishi;

⁵ Masterman L. Teaching the Media. — London: Routledge, 1985. — P. 76.

- ✓ o‘quvchilarni mustaqil fikrlashga yo‘naltirishi zarur. Shuningdek, o‘qituvchi dars jarayonida o‘quvchilar bilan hamkorlik muhitini yaratishi va ularning fikrini hurmat qilishi lozim.

Xulosa. Umumta’lim maktablarida mediasavodxonlikni o‘qitish bugungi kunning muhim talablaridan biridir. O‘quvchilarda media axborotlarni tahlil qilish, tanqidiy baholash va ulardan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmalarini shakllantirish yosh avlodni turli axboriy tahdidlardan himoya qiladi. Mediasavodxonlikni o‘qitishda interfaol metodlar, amaliy mashg‘ulotlar va zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta’lim samaradorligini oshiradi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. McLuhan M. *Understanding Media: The Extensions of Man*. — New York: McGraw-Hill, 1964. — B. 12.
2. Buckingham D. *Media Education: Literacy, Learning and Contemporary Culture*. — Cambridge: Polity Press, 2003. — P. 37.
3. Fedorov A. *Media Education and Media Literacy*. — Moscow, 2004. — B. 54.
4. Ishmuhamedov R. *Ta’limda innovatsion texnologiyalar*. — Toshkent, 2019. — B. 88.
5. Masterman L. *Teaching the Media*. — London: Routledge, 1985. — P. 76.
6. Qosimova M. “Media ta’lim asoslari”. – Toshkent, 2021.
7. Yo‘ldoshev J. “Zamonaviy pedagogik texnologiyalar”. – Toshkent, 2020.
8. Karimov I. “Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch”. – Toshkent, 2008
9. Федоров А. – Медиаграмотность и медиаобразование. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2018.
10. Полякова Т. – Информационная культура школьников. Санкт-Петербург: Питер, 2020.
11. <https://www.unesco.org>. Media and Information Literacy resources
12. <https://www.medialit.org>. Center for Media Literacy
13. <https://www.edutopia.org>. Digital literacy and education articles